

"כי חלק ד' עמו, יעקב חבל נחלתו" (דברים לב, ט). והנחלה היא נחלת אמת^ג ד'.

תורת העולה

א. הערת רבינו הרצי"ה זצ"ל בעולת ראייה: נחסר כאן מכת"ק (המשך הענין מובן בכללו ורק המוסגר בחצי־רובע הוכנס ע"פ השערה).

ב. בסימן האחרון של ליל הסדר, 'נרצה', הרב זצ"ל עומד על כך ש'נרצה', הסימן המסיים את הסדר, מופיע בבנין נפעל. זו המדריגה העליונה שאליה יכול האדם להגיע:

... מבלי להיות צריך להיות פועל מתחזק ומתעודד, כי אם נפעל הוא כבר בטבע נפשו העדינה להיות כל חושיו וכחותיו הולכים לחפץ היותר נשגב, הנשפע משפע ההכרה של אדון כל המעשים צור ישראל ב"ה, עד שהוא לא רק רוצה בדרך ד', כי אם הוא נרצה, נפעל גם מבלי כל תחבולה מצדו.

אמנם מדריגה זו משיג אדם בסוף הסדר, לאחר שרשם כבר בתוכו את רושם העשייה, כמבואר בדברי הרב זצ"ל. זהו המעבר הרוחני האדיר שעובר האדם בליל התקדש החג.

על פי דברים אלו, נעיין ב'קדש', הסימן הראשון. הצעד הראשון בעלייתו של האדם מישראל בדרך העולה אל על, אינו מופיע בצורת שם־עצם: 'קידוש' (כמו רוב הסימנים), אלא בצורת פועל, ובצורת ציווי. על ההוראה הראשונה של המילה 'קדש', דהיינו היותה פועל, מבאר הרב זצ"ל שבכוח האדם, ביחיד, לקדש ולהוסיף קדושה אל היום. וזה על אף שכידוע קדושת הזמנים תלויה בקידוש החודש של הציבור, ואינה תלויה ביחיד. ועל ההוראה השניה של המילה 'קדש', דהיינו היותה ציווי, מבאר הרב זצ"ל בסוף דבריו, שהאדם מישראל נקרא ומחוייב להכיר בערך יכולתו כפרט ולפעול על פיה.

ג. הערת רבינו הרצי"ה (עולת ראייה): עיין ישעיה נח, יד. שבת דף קיח. מיכה ז, כ. נראה לבאר כוונת רבינו שבישעיהו נאמר: "אז תתענג על ד' והרכבתך על במתי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי פי ד' דבר". ובמיכה נאמר: "תתן אמת ליעקב

המאורעות¹ (שעליהם יתנחלו) [שעל ידם נחלו] הדורות בעיוריהם הקדושים הם דברים של אמת מעשית, שע"פ התפיסה היותר פרטית² היא לעולם איננה

תורת העולה

חסד לאברהם אשר נשבעת לאבתינו מימי קדם". חז"ל אמרו במסכת שבת על הפסוק בישעיהו: "אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי: כל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מְצָרִים, שנאמר 'או תתענג על ד' והרכבתיך על במתי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך וגו'". לא כאברהם שכתוב בו 'קום התהלך בארץ לארכה וגו', ולא כיצחק שכתוב בו 'כי לך ולזרעך אתן את כל הארצת האל', אלא כיעקב שכתוב בו 'ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה'. ע"כ. כלומר, מצד אחד נחלת יעקב אבינו היא ללא מְצָרִים; ומצד שני כתוב "תתן אמת ליעקב". יוצא מכאן, אף שהנחלה היא ללא גבולות ומְצָרִים, היא אמת מוחלטת. וזו כוונת הרב זצ"ל כאן, שעם ישראל הם נחלת ד' ית', ועל כן אמונתם בד' ית' היא אמת מוחלטת אף שהיא ללא מְצָרִים, וציוריהם של כל אדם מישראל הם אמת, כפי שמבאר הרב בהמשך דבריו.

ד. כמבואר בהמשך הדברים, בין שהנחלה באה לידי ביטוי אצל הכלל, בין אצל היחיד.

ה. מאורעות כדוגמת יציאת מצרים ומתן תורה, שעל שניהם נצטוונו בחובת זכרון. ועיין כוזרי (מאמר א, ס' יא). וז"ל הרב זצ"ל בעולת ראייה (ח"א, עמ' כה, ד"ה שיש בהן):

... פרשת קדש מיוחדת היא לזכור את הנסים והנפלאות – שעשה עמנו בהוציאנו ממצרים. עצם הזכירה... והיא בעצמה מרוממת את הנשמה הישראלית ומקדשת אותה באור קדשה. כי זכר ההארה הגדולה של יציאת מצרים, הופעת אלה הנסים והנפלאות, שהם הם הנם היסוד הפנימי של כל הרתוק של האומה הנפלאה האלהית, בפליאת תולדתה, הזכר הזה בעצמו עושה הוא את חותמו חותם קודש בקרב איש ולב עמוק.

ו. עיין בעולת ראייה (עמ' לט, ד"ה והגדת) שכתב הרב זצ"ל:

התכן של התנחלותם של רשמי הקדושה [= של יציאת מצרים], זהו יסוד המורשה הנצחית, וכל דבר מפעלות ד', להפליא עם עמו במצרים, באותות נוראים, היה מכוון כדי לעשות זכר לנפלאותיו.

עיין מה שכתב הרב זצ"ל לפני כן (עמ' לו, ד"ה ויאמר משה אל העם) על המילה "זָכַר" המופיעה בצורת מקור ולא בצורת ציווי.

ז. המאורעות שעליהם יתנחל כלל ישראל לדורותיו הם אמת. וגם השגתו של כל יחיד ויחיד מאורעות אלו, היא השגת אמת. וכן כתב הרב זצ"ל במקום אחר בענין האמונה בד' ית' (מדות הראייה, אמונה, אות ג):

משתנית מאמתתה^ה. ע"כ יש בכחה^ט לתן כח חיים פרטיים לכ"א ואחד מישראל, עד שכל ציור פרטי שבכל נפש יחידה היא מוסיפה בו אור וחיי עולם לה ולדורותיה, עד שיש ביד כ"א מישראל לתן כח-קדושה מצדו אל היום, לקדש את היום^י. ע"כ שורש הקידוש הפעלי ביותר, הפרטי, הפועל מצדינו על היום, הוא נובע ביציאת-מצרים, מהתגלות האמת המעשית שאינה יכולה להשתנות בבחירות הכללית ג"כ אצל כל יחיד ויחיד^{יא}. וזהו^{יב} כח החירות, היציאה מבית-עבדים, שכל

תורת העולה

האמונה האלהית היא המחשבה היותר עליונה, שמתוך גבהה היא משתפלת בכל השדרות, גם היותר שפלות, ובכל דרגה ושדרה היא מתארת כפי ערכה.

ח. כפי שמצאנו בהגדה בענין מספר המכות שהיו במצרים ועל הים, דברי ר' יוסי, ר' אליעזר ור' עקיבא. ועיין במכתבו של ר' שמשון מאוסטרופוליא זצ"ל (מופיע בשם מגילת סתרים) שמובא בהגדות רבות. שם מבואר שכל אחד מהתנאים האלוקיים השיג את הגילוי האלוקי שבמספר המכות על פי מדריגתו הרוחנית.

ט. יש בכוחה של נחלה אמיתית זו על פי השגתו של כל יחיד ויחיד ליתן כח-קדושה וכו'.

י. הנחלה של הכלל היא נחלת אמת, ואותה נחלת אמת נותנת כוח לציבור לקדש את הזמנים. המאורעות שעליהם מתבססת הנחלה של כלל ישראל לדורותיו מופיעים אצל כל יחיד ויחיד לפי השגתו. על כן גם השגתו של כל יחיד היא נחלת אמת. וכפי שהנחלה של הכלל נותנת כוח לכלל לקדש את הזמנים, וכנ"ל, הנחלה הנ"ל שמופיעה אצל כל יחיד – נותנת ליחיד כוח להוסיף קדושה ליום.

יא. מצות סיפור יציאת מצרים מחייבת כל אחד לספר את סיפור היציאה מבית עבדים לפי הבנתו (כגון המחלוקת הנ"ל בין החכמים ביחס למספר המכות) ולפי הבנת השומעים [כנגד ארבעה בנים דברה תורה...]. על סיפור זה כותב הרב זצ"ל שהוא: "התגלות האמת המעשית [של מאורעות יציאת מצרים] שאינה יכולה להשתנות בבחירות הכללית ג"כ אצל כל יחיד ויחיד".

סיפור זה פועל על כל יחיד ויחיד ומוסיף בו "אור וחיי עולם" לנפשו ולדורותיו, כי על מאורע זה של יציאת מצרים מתבססת נחלת האמת של האומה. פעולת הסיפור היא כל כך גדולה עד שכל אחד חוזר ומוסיף כוח קדושה אל היום. נמצא לפי זה ששורש פעולת הקידוש של היחיד, דהיינו הוספת קדושה ליום, הוא סיפור יציאת מצרים.

יב. היכולת של היחיד "ליתן כח-קדושה מצדו אל היום, לקדש את היום", הינה כוח החירות.

הפרטים שבכל אומה ולשון אי-אפשר להם שיהיו נכללים בהמוסר הרוחני של עמם אלא אם יהיו עבדי הכלל, כלומר רק מושפעים ונפעלים ממנו, אבל אי-אפשר כלל להם מצד פרטיותם²³ לשאוב ציורי אמת, הראויים להיות עומדים וקימים ופועלים, ממקור הכללי שלהם, באורח חירות של אמת מוחלטת, מה שא"כ ישראל²⁴ זרע אמת (ירמיה ב, כא). "אך עמי המה בנים לא ישקרו ויהי להם למושיע"

תורת העולה

נראה בכוונת הרב זצ"ל, שיכולתו של היחיד להוסיף קדושה ליום, היא תוצאה של יציאת מצרים. ישנם מְצָרִים וגבולות המבדילים בדרך כלל בין היחיד ובין הציבור. ובליל התקדש חג החירות, גבולות אלו נעלמים, ומתגלים הכוחות הפנימיים הטמונים בכל יחיד ויחיד, המאפשרים לו, במדרגתו הוא, להוסיף קדושה ליום.

יג. לפי מהותו הפרטית של כל אחד ואחד. ועיין בהערה הבאה.

יד. לבאר את דברי הרב זצ"ל בענין ההבדל שבין ישראל לבין אומות העולם, נביא מדבריו בספר אורות (אורות ישראל, פ"ב, קשר היחיד והכלל בישראל, אות ג). וז"ל שם:

היחש של כנסת ישראל ליחידה הוא משונה מכל היחשים של כל קיבוץ לאומי ליחידו. כל הקיבוצים הלאומיים נותנים הם ליחידה רק את הצד החיצוני של המהות, אבל עצם המהות זה שואב כל אדם מנשמת הכל, מנשמת אלהים שלא באמצעות הקיבוץ, מפני שאין להקיבוץ חטיבה אלהית, שמגמה אלהית עצמית שרויה בתוכו. לא כן בישראל, הנשמה של היחידים נשאבת ממקור חי העולמים באוצר הכלל, והכלל נותן נשמה ליחידים...

מראש צורים, מחיי האבות, שהתפשטו בבליטה בכוונותה של האומה, נתגלם הרוח הגדול, שאור ד' שרוי בו, במעשים גשמיים המתהלכים עם החיים, והאוצר החי נושא הוא בקרבו את כל לשד החיים של יצירתה של הנשמה, של התגברותה של נשמת הכלל, בסיועו של היחיד המגביר את כחו, והתעלותה של נשמת הכלל על ידי הוספת האורה, שהפרט מוסיף בה, על ידי אותו החותם שהוא מטביע בה משלו במצותיו הוא.

על פי דברים אלו אפשר להבין במקצת את דברי הרב זצ"ל כאן. באומות העולם אין היחיד מקבל את מהותו הפרטית מן הכלל. על כן ישנן סתירות בין הציבור ובין היחיד, ואין היחידים נכללים בערכי הציבור אלא אם כן הם ייעשו עבדי הכלל, מתוך ביטול עצמיותם המהותית. ביטול מעין זה עומד בסתירה למושג החירות.

(ישעיה סג, ח). השי"ת ביחודו האמיתי לעד הוא להם למושיע^{טו}, ואינם צריכים [עמו

תורת העולה

מה שאין כן בישראל, שבו היחיד שואב את מהותו העצמית והפנימית מהכלל. על כן אין, ולא יתכן שתהיה, סתירה בין המהות הפנימית של היחיד ובין ערכי האומה. על כן לא מופלא הוא שהיחיד שואב ויונק את כוחותיו מהכלל, ומסוגל הוא לחזור ולהוסיף כוחות לכלל. גילוי זה של היחס בין היחיד ובין הכלל בישראל, הוא גילוי המתאפשר רק בזמן חירותנו.

ועיי"ע מש"כ הרב זצ"ל בביאור מבנה ברכת המזון (עולת ראייה, ח"א, עמ' שסא-שסב):

החוט החורז בכל דרכי התורה הוא קשר הכלל אל הפרטים, במה שהפרטים מוציאים את אשרם בתוך הכלל הגדול.

אמנם בדרך כלל אין אנו יכולים להשיג מדריגה זו, כי בעולם הזה יש הבחנה בין כוח היחיד ובין כוח הכלל, שזהו המצב הרגיל והתואם את אומות העולם. אבל בזמן חירותנו, היחיד יוצא לחירות, ומתגלים בו כוחות להוסיף קדושה על הזמן, כעין פעולת הכלל.

יש לעמוד בדברי הרב זצ"ל על כך שהבחנה שבין ישראל ובין אומות העולם בענין היחיד, באה לידי ביטוי ביכולת היחיד להוסיף קדושה לזמן. וכן מצאנו בענינו של הכלל. ההודעה האלוקית על מועד יציאת ישראל ממצרים, מתחילה ב"החדש הזה לכם ראש חדשים וכו'" (שמות יב, ב). יכולתם של ישראל לקדש את הזמן, היא הביטוי האלוקי הראשון ליציאתה של האומה מעבדות לחירות עולם.

וכן יש להבין על פי דברי הרב זצ"ל את ענינו של קרבן הפסח. מצד אחד קרבן יחיד הוא, אך מצד שני בעל אפיונים של קרבן ציבור הוא – קרבן פסח דוחה את השבת ואת הטומאה. על פי דברי הרב זצ"ל, הדברים מבוארים, שאמנם קרבן יחיד הוא, אך גם היחיד בישראל נשאב ממקור כללות ישראל. יחוד זה מתגלה בקרבן פסח; עת יציאתה של האומה לחירות עולם, היא גם עת יציאת הכוחות הפנימיים של היחיד לחירות, ואזי מתגלה שהיחיד יונק את מהותו המיוחדת מאוצרות הכלל. ועיי"ע מה שכתב הרב זצ"ל בענין על דברי חז"ל: 'הבכור והמעשר והפסח...' (עולת ראייה, ח"א, עמ' קעה, ד"ה הפסח).

טו. כאן הרב זצ"ל עומד על הקשר שבין יחוד ד' ובין ישועתם של ישראל. רעיון זה, שעמוק הוא מאוד, מהווה אחד מיסודות גאולתם של ישראל.

המהר"ל עומד על יסוד זה בביאור תשובתו של ד' ית' למשה כששאל: 'ואמרו לי מה שמו מה אמר אלהם' (שמות ג, יג). ושם ד' ית' מגלה שני שמות: 'אהיה

אל] נכר ומושיע אין בלתו (דברים לב, יב. הושע יג, ד), וכח האמת האלהית, שהוא מקור [הקדושה הכללית של ישראל, נותן כחו בהם לכל יחיד] פרטי, להתקדש בכח עצמי ולהעשות בזה [מוכן להוסיף קדושה] מיוחדת מצדו ליום. ע"כ ברגש קודש כולו אומר [בליל התקדש] חג זה, מקור ויסוד לכל מועדי ד' כולם, לשמירת הזכרון הכללי, ההולך ומאיר ג"כ בכל הפרטיות הציוריות^{טז} לכלל יותר גדול, [הכולל

תורת העולה

אשר אהיה", וסוד השם המיוחד ("זה שמי לעלם וכו'". שמות ג, יד-טו). וביאר המהר"ל (גבורות השם, פרק כה) את ענין גילוי השם המיוחד דווקא כאן, בענין גאולתם של ישראל:

... הודיע למשה כי יאמר להם בזה השם יהיו נגאלים, כי השם הוא שם המיוחד נקרא שם העצם, וידוע לחכמים כי כל עצם נסמך בעצמו אינו תלוי בזולתו אבל שאר שמות נסמכים. וזהו ענין הגאולה שהנגאל עומד בעצמו ואינו נתלה בדבר, כי המשועבד הוא תולה בזולתו אבל הנגאל שאינו נכנס תחת רשות אחר עומד בעצמו.

ושם (פרק נא) מבאר המהר"ל על פי הנ"ל את ענין לחם עוני המורה על הגאולה. וגם בענין קרבן פסח חוזר המהר"ל פעמים מספר על יסוד זה, שגאולת ישראל בשעת יציאת מצרים קשורה לשם המיוחד. ואבמ"ל.

ובזה נוכל להבין גם את דברי הרב זצ"ל כאן, שהם מעט המחזיק את המרובה, כדרכו.

ויש להוסיף לבאר את דברי הרב זצ"ל – כיון שמדת היחוד היא יסוד הגאולה, מובן שיש כאן גילוי של אמת המוחלטת וגם גילוי של כל יחיד. ואם אין היחיד בא לידי ביטוי, חסר בגילוי הגאולה.

טז. הערת רבינו הרצי"ה זצ"ל (עולת ראיה, ח"ב, עמ' תצג):

מצד פרטיותם לשאוב ציורי אמת וכו' ההולך ומאיר ג"כ בכל הפרטיות וכו', – עיין לעיל (עולת ראיה, ח"ב, עמ' קנו) כל ישראל – חלק.

וז"ל הרב שם:

חלק. אין היחיד נטבע בים הכלל בתור דבר אבוד במציאות. כגודל האחדות של כלל האומה, כגודלתה של הנשמה הכללית, הרוכבת בגאון ד' על במתי שמים וארץ, כן היא הפרטיות הגדולה של כל נפש מישראל, של כל נשמה פרטית. עולם מלא הוא כל יחיד, עולם מלא הוא בפני עצמו, כלול ועשיר, גדול ונשגב, הוא חלקו הפרטי בהוד הנצח, וגון מיוחד וצבע בהיר וחדש הוא נותן בעוזו על מלא כל. חלק חטוב חשוב

[את] העושר של הנקודות החיות המתוספות בו בכל [המדרגות הפרטיות שבמהלך] הקדושה של ישראל, דקדשינהו לזמנים (ברכות מט, א), נאמר לכל יחיד ויחיד שבישראל להכיר את ערך פעולתו¹, "זורע צדקה שכר אמת"² (משלי יא, יח): קדש.

תורת העולה

וניכר, יש לכל אחד מיוחד שבישראל בעוה"ב, והחלק הזה, בעשרו וגודל קדשו, עם זה הוא אחוז ואחוד בכללות כל ישראל.

יז. כאן עומד הרב על הפן השני של הפועל 'קדש', לשון ציווי. גם זה נאמר בליל התקדש חג החירות: בן חורין חייב גם להכיר בערכו וביקר ערך פעולתו.

יח. נראה שכוונת הרב זצ"ל לפירוש הגר"א על פסוק זה:

רשע עשה פעלת שקר וזרע צדקה שכר אמת... אבל הצדקה הוא דומה ממש לזריעה, שבעת שנותן אינו נוטל כלום, והשכר אינו אלא לאחר זמן, אבל השכר הוא אמת, שלא ירקב, שתכון לעד ולא לפי שעה, ולא כמו פעולות הרשע, שהוא רק 'עד ארגיעה'.

סיכום

אנו מתחילים את סדר עבודתו ועלייתו של האדם בליל התקדש חג, ביציאה לחירות של המושג 'יחיד'. אין היחיד מאבד את ערכו כפרט בליל יצירתה של האומה הישראלית. אדרבה, ישנו קשר מיוחד בין הפרט ובין הכלל, קשר שקיים רק בעם ישראל. היחיד בישראל יונק את מהותו מכלל ישראל. על כן, כל אימת שהוא דבק בדרך הראויה בעם ישראל, הוא מוסיף קדושה באומה כולה. אין, וגם לא תיתכן, שום סתירה בין מהותו הפרטית של האדם מישראל ובין האומה. קשר זה, שאינו גלוי בכל ימות השנה, מתגלה בליל התקדש חג, כשהאדם יוצא לחירות, וגם כל כוחותיו וכשרונותיו יוצאים עמו.

כמו שיחודו של עם ישראל מתבטא במצוה הראשונה שנצטוו במצרים (שמות יב, ב): "החדש הזה לכם ראש חדשים וכו'", כן יחודו של היחיד בישראל בא לידי ביטוי ביכולתו ל'קדש' ולהוסיף קדושה לזמנים, שנתקדשו על ידי עם ישראל. גם עליו, כאישיות פרטית, נאמר הכלל בגמרא: 'דקדשינהו לזמנים'. ההבדל הוא, שישראל מקדשים וקובעים את הזמן המקודש, ואילו היחיד מוסיף קדושה ליום על ידי עבודתו.

ובכניסת חג החירות, חובה על האדם להכיר ביכולתו ולהוציא את כוחותיו לחירות, בשעה שמצרים המונעים את גילויים נעלמים.

מבוא לסימן 'ורחץ' ולסימנים הבאים אחריו

בביאור הרב זצ"ל לסימן 'ורחץ' (בו ישנה התייחסות גם לסימן 'כרפס') מצויה אריכות דברים הכוללים בתוכם כמה נושאים. עיקר החידוש של הרב זצ"ל בסימן זה הוא שכמו שבסימן 'קדש' יצא המושג הרוחני 'היחיד' מבין המְצָרִים, כן בסימן 'ורחץ' יוצא מושג 'החיים והרחבתם' מבין המְצָרִים. אלא שיש הבדל עקרוני ביניהם. בעוד שלהגיע לחירות בענין 'היחיד' אין צורך בתהליך, הרי כדי להגיע לידי הרחבת כוחות החיים, ישנו תהליך, המתחיל בסימן זה, אך נמשך הלאה בעבודת ליל הסדר, ומגיע לשיאו ב'צפון', שהוא אכילה על השובע.

מלבד נושא זה, שהוא העיקרי בסימן זה, מתבארים בדבריו של הרב זצ"ל נושאים נוספים, שכל אחד מהם תובע בירור. כאן רואים כיצד המעין המתגבר של תורה מוסיף בהתגברותו שפע בלתי פוסק, עד שנהפכים הדברים כולם לנהר שלום. לשם הבנת נושאים אלו, מצאתי לנכון לכתוב מבוא לסימנים אלו שיעסוק באופן מרוכז וברור בנושאים העולים מתוך דברי הקודש של מרן הרב זצ"ל.

א. "וקראת לשבת ענג" (ישעיה נח, יג)

התורה מסיימת את סיפור בריאת העולם בפסוק (בראשית ב, ב): "ויכל אלוקים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה". וכבר עמדו חז"ל על כך שהתורה אינה מספרת על בריאה שנבראה ביום השביעי, אם כן, מדוע נאמר על שבת: "ויכל"?

צריך לומר ששבת היא השלמת הבריאה.

ביאור הדברים: התורה מתארת את בריאת העולם בששה ימים, וכל המתואר עוסק בבריאה חומרית. אין בתורה שבכתב תיאור של בריאה רוחנית. על כן הבריאה קשורה למספר שש, כמבואר בכמה מקומות במהר"ל^א, שכל גשמי מתיחס לשש, כיון שיש לו ששה צדדים.

תורת העולה

א. עיין דרך חיים פ"ה מ"ח. גבורות השם פ"ג ועוד. (הערת הרב זאב נוימן נ"י)

אמנם חז"ל למדונו שמטרת בריאת העולם היא כדי להגיע למצב נשגב (מסכת אבות פרק ד משנה טז):

רבי יעקב אומר: העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא. התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין.

וכתב על כך הרב זצ"ל (עולת ראייה, ח"ב, עמ' קעג):

... והוא שנבין שאין העוה"ז והעוה"ב רחוקים לגמרי זה מזה, ואין העוה"ב מופלג לגמרי משום תפיסת שכלנו כלל. הפרוזדור, אע"פ שהוא פחות בערכו הרבה מאד מהטרקלין, מ"מ אי אפשר שהנהגת האדם בפרוזדור של מלך תהי' הפוכה הרבה ממה שהיא בטרקלין, ואע"פ שאין שוה הוד מלכות המתגלה בפרוזדור להעריכו נגד הכרת כבוד המלך שבטרקלין, מ"מ גם בפרוזדור... ונפשו מרגשת עכ"פ בדרך השערה קרובה אמתת הדרת המלכות שבטרקלין. משא"כ החושבים את העוה"ז כערך בורסק נגד טרקלין של מלך, הם לא ישימו לב אל כבודם האמת, והחושבים שהעוה"ב הוא ענין מופלג לגמרי מתפיסת שכלנו לא יתנו אל לבבם ענין עוה"ב ואהבתו, ובהשתקעם באהבת החמירות לא יכירו כבוד השי"ת לעולם...²

אמנם כיצד יתכן שיהיה קשר בין בריאה חומרית, העולם הזה, ובין טרקלין של מלך, העולם הבא? לכן מוכרח להיות שבשעת בריאת העולם, נבראה בריאה מיוחדת המקשרת את העולם החומרי לעולם הבא, והופכת את הכל לפרוזדור, שיש גם בו מהדרת כבוד מלכו של עולם, הקב"ה.

זהו תוכנה של שבת קודש. שבת היא מעין עולם הבא¹, והיא מטביעה את הקשר בין כל מה שנברא בששה ימים עם העולם הבא. מציאות השבת בעולם מטביעה בכל הבריאה את הדרת כבוד מלכות מלך מלכי המלכים, הקב"ה.

ביתר ביאור נאמר: מצד אחד נאסרה עשיית מלאכה בשבת. כל יצירה חומרית וגשמית, לא יכירנה מקומה בשבת קודש. אפילו הרובד הגשמי של

תורת העולה

ב. עיין אורות הקודש, ח"ב, עמ' קעז. ומאמר רבינו הרצ"ה זצ"ל, 'נויו של אילן', ב'לנתבות ישראל', ח"ב, עמ' קמד. [הערת הרב זאב גוימן נ"י]

ג. עפ"י ברכות דף נז, ב. [הערת הרב זאב גוימן נ"י]

בנין בית המקדש, מקום השראת השכינה, אינו יכול להעשות בשבת קודש, כפי שדרשו חז"ל (יבמות דף ה, א):

יכול יהא בנין בית המקדש דוחה שבת, ת"ל "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו" (ויקרא יט, ל), כולכם חייבים בכבודי.

אין מקום ליצירות גשמיות ביום שהוא מעין עולם הבא.

אך מצד שני, אין השבת דומה ליום הכיפורים, שנאסרו בו אכילה ושתייה. אם תוכן השבת היה זהה לזה של יום הכיפורים, לא היה יום זה יכול לקשר בין עולם הזה ובין עולם הבא. יום הכיפורים הוא כולו מעולם הבא, ואינו קשור לעולם הזה כלל. וכמו שאמרו חז"ל על יום הכיפורים, שאינו ממנין ימות השנה, ואין השטן יכול להשטין ולקטרג בו (עיין יומא דף כ, א).

המקשר בין השבת, שהוא מעין עולם הבא, ובין העולם הזה, הוא האכילה והשתייה, וקריאת עונג. כי העונג יש בו משום הרחבת כוחות החיים והעצמתם, וכפי שמבאר לנו הרב זצ"ל בסימנים הבאים.

כן מבואר בדברי הרב זצ"ל בכמה מקומות. בפירושו לדברי חז"ל (שבת דף כה, ב): "ותזנח משלום נפשי" (איכה ג, יז) – א"ר אבהו: זו הדלקת נר בשבת", מבאר הרב זצ"ל (עולת ראייה, ח"ב, עמ' יג) את ההבדל שבין ימות החול, שבהם ההכרח רודה, ובין שבת קודש:

אבל ביום שבת קודש, בו שבים רגשי הלב לפעול פעולתם, לתבע תפקידם הטבעי, לחוש את עונגם הטבעי...

וכן אומר הרב זצ"ל בענין תענית חלום בשבת (עיין אי"ה, שבת, ח"א, פ"א, עמ' 24, אות לח, ד"ה והנה):

והנה השבת באה לרומם את הקדושה הכללית והפרטית, "קודש היא לכם" (שמות לא, יד). עונג השבת באכילה ושתייה נכבד הוא מאד, כל זמן שיוכל האדם לרומם את כחותיו הטובים הרוחניים לרגלי התחזקות הכוחות הגופניים...

הדברים מאירים ומזהירים. דווקא שבת קודש היא הראויה לקריאת עונג, להרחבת כוחות החיים. כי בשבת מתגלה שכל הבריאה היא פרוזודור לעולם הבא, וממילא יש לראות ולמצוא את ניצוצות כבוד הדרת המלך ד' גם בכל

מה שקיים בפרוזודור. ובדרך זו, ככל שיתרחבו ויתחזקו כוחות החיים, כן יתעלה האדם מישראל יותר ויותר, בהיותו מתענג על כבוד ד' שבבריאה.

גם בליל הסדר, שבו יוצאים ישראל מעבדות לחירות, מחיים שפלים לחיים רוממים, באים אנו לידי מדה זו של אכילה על השובע, אכילה לשם עונג, וכראוי לבני מלכים, וכדברי רש"י (פסחים דף פו, א):

אין מפטירין – כשהגיע זמנו להפטר מן הסעודה, דהיינו אחר הפסח שהוא נאכל באחרונה על השבע, שכן חובת כל הקרבנות, כדקיימא לן (חולין דף קלב, ב) למשחה לגדולה, כדרך שהמלכים אוכלין...

אין זו אכילה לצורך קיום, שהיא אכילת הכרח בלשונו של הרב זצ"ל. אכילה של הכרח לצורך קיום, מכוונת כנגד חיים של הכרח, שאינם תכלית בפני עצמם, ואילו אכילה על השובע מכוונת כנגד חיים תכליתיים, שהחיים בעצמם הם מעלה וקודש (עיין בדברי הרב זצ"ל ב'יחזק' וב'מגיד', ובמה שכתבנו שם). ויש לומר שלכן התורה קוראת גם ליום ראשון של פסח בשם שבת (ויקרא כג, יא, טו): "ממחרת השבת".

אמנם יש הבדל בין שבת ובין פסח. שבת היא מעין עולם הבא מצד עצמה. ממילא כל הנמצא בה מתעלה לפי ענינה המיוחד. לעומת זאת פסח הוא זמן חירותנו וחירות העולם. הוא הזמן להוצאת העולם ממִצְרַיִם ומניווליו החומריים, וכדברי הרב זצ"ל (עולת ראייה, ח"א, עמ' לז):

היום אתם יוצאים בחודש האביב. פעולת היציאה שלכם היא פעולה חודרת בכל היקום, פעולה חודרת בכל הטבע, פעולה חודרת בכל מה שהוא למעלה מן הטבע. היום הוא מיוחד במהותו הרוחנית, להיות מוכן ליציאה שלכם, והוא בחודש האביב, שהפריחה והחיים המתחדשים מוכרים בו כ"כ בכל הטבע. קנה כאן מקום אחד כל תמצית הבריאה, להיות הכל משותף עם יציאתכם המופלאה.

הוי אומר שהשבת הופכת את העולם לפרוזודור. ובפסח, האדם מרומם את כל הנמצא בפרוזודור זה, לגלות בו את הדרת כבוד מלך מלכי המלכים, הקב"ה.

על כן, מעבודת ד' של הלילה הזה היא להגיע לאכילת עונג, להרחבת החיים באופן זה, "... שהחיים וכל ההרחבה שיש בהם ושאפשר להיות בהם כולו הוא קודש קדשים..." (לשון הרב זצ"ל בסימן 'מגיד').